

Univers Pedagogic

48 (978),
1 ianuarie 2026

Săptămânalul pedagogilor din toată țara!

pro

2025 – ANUL INVESTIȚIILOR ÎN EDUCAȚIE, CERCETARE, TINERET ȘI SPORT

Ministerul Educației și Cercetării a prezentat bilanțul lui 2025, declarat drept anul investițiilor majore în educație, cercetare, tineret și sport. În cadrul unei conferințe de presă, ministrul Dan Perciun a anunțat extinderea alimentației gratuite până la clasele V–IX, măsură de care beneficiază în prezent aproape 295.000 de elevi, cu 118% mai mulți față de începutul anului. Pentru renovarea și dotarea cantinelor școlare, statul a alocat 200 de milioane de lei, iar fiecare elev din clasele I–IX a primit un suport financiar unic de 1.000 de lei la începutul anului școlar.

Tot în 2025, universitățile din țară au înregistrat o creștere a numărului de studenți admiși, depășind cifra de 23.000. La ciclul de licență s-a înregistrat o creștere de 11%, iar la masterat - de 13%, fapt atribuit investițiilor în modernizare și campaniei „Învăță în Moldova”. În același timp, 426 de tineri specialiști s-au angajat în școli și grădinițe, beneficiind de indemnizații de până la 200.000 de lei, reducerea normei didactice și mentorat profesional.

Învățământul profesional tehnic a atras aproximativ 18.000

de elevi, dintre care peste 2.100 au optat pentru învățământul dual, realizat în colaborare cu peste 200 de companii. Modelul dual a fost introdus și în universități, unde 202 studenți au început programe pilot. În învățământul superior, aproximativ 4.000 de cadre universitare și cercetători beneficiază de majorări salariale, veniturile profesorilor universitari putând ajunge până la 21.400 de lei lunar.

Modernizarea infrastructurii educaționale continuă prin dotarea a 200 de școli și 200 de

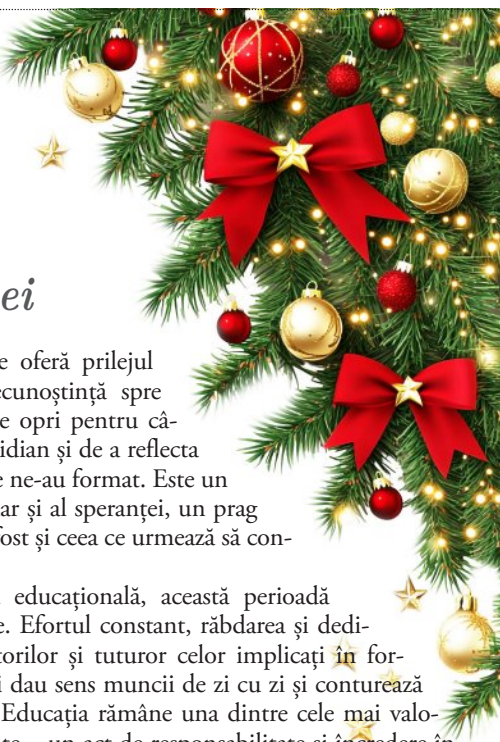
grădinițe cu echipamente și mobilier nou, proiect finanțat cu sprijinul Băncii Mondiale. În vederea perfecționării sistemului au fost mobilizate investiții suplimentare, inclusiv 37,5 milioane de euro pentru dezvoltarea învățământului superior, 35 milioane de euro pentru modernizarea școlilor model și 54 milioane de dolari SUA pentru proiectul STEEM, destinat eficientizării energetice a instituțiilor.

De asemenea, noua Lege a educației fizice și sportului stabilește reguli clare de finanțare și sprijin pentru sportul de performanță, iar Moldova a găzduit competiții internaționale importante, inclusiv Campionatul European de Haltere și primul ATP Challenger Moldova Open (tenis). În cercetare, au fost lansate 62 de proiecte comune cu România, iar Fondul Național pentru Inovare și Transfer Tehnologic va beneficia de 35 de milioane de lei în următorii doi ani.

Potrivit Ministerului Educației și Cercetării, reformele și investițiile inițiate în anul 2025 vor continua în 2026, cu accentul pus pe modernizarea instituțiilor, creșterea accesului la educație și susținerea tinerilor specialiști, consolidând astfel direcțiile de dezvoltare strategică ale sistemului.

La cumpăna
dintre ani –
timp
al reflecției
și al speranței

Sfârșitul unui an ne oferă prilejul firesc de a privi cu recunoștință spre drumul parcurs, de a ne opri pentru câteva clipe din ritmul cotidian și de a reflecta asupra experiențelor care ne-au format. Este un moment al bilanțului, dar și al speranței, un prag simbolic între ceea ce a fost și ceea ce urmează să construim.

Pentru comunitatea educațională, această perioadă are o semnificație aparte. Efortul constant, răbdarea și dedicarea dascălilor, cercetătorilor și tuturor celor implicați în formarea tinerelor generații dau sens muncii de zi cu zi și conturează perspectivele viitorului. Educația rămâne una dintre cele mai valoroase investiții în societate – un act de responsabilitate și încredere în potențialul uman.

La acest moment de trecere, **Săptămânalul Univers Pedagogic pro** adresează tuturor cititorilor, colaboratorilor și partenerilor săi gânduri de sănătate, echilibru și împlinire. Fie ca anul care începe să aducă inspirație, proiecte împlinite, liniște și energia necesară pentru noi începuturi.

La mulți ani, cu speranță, încredere și bucuria de a merge mai departe!

Start Campaniei de abonare, pentru anul 2026!

Dragi cititori,

Vă invităm să fiți alături de săptămânalul nostru și în anul 2026! Abonându-vă la *Univers Pedagogic pro*, veți beneficia cu fiecare ediție de: cele mai relevante informații din lumea educației, interviuri, reflecții și diverse materiale de analiză, utile pentru elevi, studenți, cadre didactice, manageri, alți specialiști și persoane interesate de tot ce ține de tărâmul fascinant al didacticii și instruirii.

Abonarea se face la sediile Oficiilor Î.S. „Poșta Moldovei”.

Fiți parte din comunitatea noastră și așa vă veți conecta la subiecte stringente, dar și teme inedite ce contează pentru educație!

FIECARE ȘCOALĂ POATE DECIDE CÂND REVIN ELEVII LA ORE

Elevii din toate instituțiile de învățământ general din Republica Moldova au intrat în vacanța de iarnă începând cu 25 decembrie curent. Ministerul Educației și Cercetării a subliniat faptul că fiecare școală are libertatea să decidă data exactă a reluării cursurilor pentru semestrul al II-lea, după consultarea întregii comunități educaționale.

Astfel, unitățile de învățământ pot alege ca elevii să revină la școală pe 9 ianuarie 2026 sau pe 12 ianuarie 2026. În cazul în care se optează pentru 12 ianuarie, instituțiile vor sta-

bili modul în care vor fi recuperate lecțiile pierdute din ziua de vineri, 9 ianuarie 2026, până la sfârșitul anului școlar. Această flexibilitate, oferită instituțiilor,

permite adaptarea programului la nevoile comunităților locale, asigurând totodată continuitatea procesului educațional.

Studenti de la UPSC și-au etalat din lucrări la Expoziția de la „Opera Butuceni”

Lucrări aparținând studenților de la Facultatea de Arte Vizuale și Design a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău au fost demonstrate la expoziția de debut de la Reședința creativă „Opera Butuceni”. La evenimentul de vernisare au fost expuse picturi realizate în cadrul unui stagiu de creație desfășurat la Butuceni, Orhei.

Pentru mulți dintre tinerii artiști, participarea la rezidență a însemnat o primă comunicare artistică directă cu peisajul, lumina și atmosfera locului, toate acestea fiind transpuse de ei în compoziții picturale. De remarcat că lucrările au fost create în urma unei experiențe în plein air (o combinație armonioasă între luxul modern și natură), sub îndrumarea profesorului Alexandru Alovățchi.

Prezent la evenimentul de inaugurare, Cristian Jordan, ministrul Culturii, a remarcat că forul central de specialitate, activitatea căruia o gestionează, „Va sprijini în continuare proiectele care încurajează colaborarea, dezvoltarea spațiilor culturale active și apropierea culturii de oameni, oferind tinerilor artiști oportunități reale de afirmare”.

Pe parcursul anului ce tocmai s-a încheiat, prin proiectul în cauză, s-au realizat tabere de creație, expoziții, concerte și activități educaționale pentru a valorifica patrimoniul cultural și artistic al regiunii. Este de menționat că expoziția face parte din proiectul „Opera de Butuceni – Agenda Culturală 2025”, implementat de Asociația Națională pentru Turism Receptor și Intern.

UTAG va beneficia de un plan național pentru limba maternă

Ministerul Educației și Cercetării (MEC) a inițiat elaborarea unui Plan național pentru învățarea și promovarea limbii găgăuze în UTA Găgăuzia. Primele discuții de lucru în acest sens au avut loc la Comrat, reunind autorități locale, cadre didactice și experți pentru stabilirea direcțiilor strategice ale viitorului document.

În cadrul procesului a fost constituit și un grup de lucru interinstituțional, care include specialiști în educație, cultură și cercetare, precum și reprezentanți ai partenerilor de dezvoltare. Grupul are rolul de a coordona elaborarea unor măsuri concrete pentru susținerea predării și învățării limbii găgăuze.

La ședința de la Comrat au participat reprezentanți ai MEC, ai Direcției generale învățământ a UTA Găgăuzia, cadre didactice și cercetători de la Universitatea de Stat din Comrat, precum și experți din țară și din străinătate. Participanții au discutat necesitatea unei abordări unitare, care să sprijine limba găgăuză, la toate nivelurile de educație, de la grădiniță până la universitate.

Printre principalele priorități identificate se numără actualizarea curriculumului școlar, formarea continuă a profesorilor, utilizarea materialelor educaționale moderne și implicarea comunității locale în promovarea limbii materne. În prima etapă, planul va fi testat printr-un program pilot pentru 2026–2027, urmând ca ulterior să fie elaborat un program național complet, adaptat provocărilor și nevoilor locale.

În prezent, limba găgăuză se predă în 44 de școli din autonomie, cu peste 12.000 de elevi implicați, iar în 56 de grădinițe, aproape 5.000 de copii participă la activități educaționale în limba găgăuză, sprijiniți de peste 70 de cadre didactice. Noul plan urmărește consolidarea statutului limbii găgăuze și asigurarea transmiterii acesteia generațiilor viitoare.

Cadre didactice UPSC, decorate pentru merite în cultură și educație

Trei cadre didactice de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău au fost decorate de președinta Republicii Moldova, Maia Sandu, cu distincții de stat, în semn de recunoaștere a contribuțiilor ce le-au adus la dezvoltarea culturii, educației artistice și promovarea valorilor naționale. Potrivit unui decret prezidențial, titlul onorific „Om Emerit” a fost conferit doamnei Ana Simac, doctor, profesor universitar, decan al Facultății de Arte Vizuale și Design, precum și doamnei Irina Proșii, asistent universitar și designer. De asemenea, titlul „Maestru în Artă” i-a fost acordat doamnei Elena Caracănțeva, asistent universitar și artist plastic.

Ana Simac activează de peste 37 de ani în învățământul artistic superior. Este autor a numeroase lucrări științifice și de specialitate, a contribuit la modernizarea programelor de studii în domeniul artelor vizuale, fiind implicată în formarea mai

multor generații de specialiști. Elena Caracănțeva este cunoscută pentru activitatea sa artistică în domeniul graficii de șevalet. Membră a Uniunii Artiștilor Plastici și a UNESCO (AIAP), ea a participat la peste 50 de expoziții internaționale, iar lucrările sale se regăsesc în colecții și muzee din mai multe țări.

La rândul său, Irina Proșii are o experiență didactică de peste 30 de ani și este activă în domeniul designului interior. De-a lungul carierei, a realizat proiecte pentru spații educaționale, culturale și comerciale, îmbinând activitatea practică cu cea academică. Ceremonia de decorare a avut loc în contextul celebrării personalităților care contribuie la consolidarea identității culturale și la dezvoltarea educației din Republica Moldova.

UE: Bulgaria sprijină renovarea cabinetelor medicale școlare din Taraclia

Liceele și gimnaziile din raionul Taraclia au beneficiat de un proiect de îmbunătățire a condițiilor de acordare a asistenței medicale. Proiectul de dotare a cabinetelor medicale a fost realizat în cadrul programului de sprijin pentru comunitățile bulgare din R. Moldova, cu asistența financiară din partea Ambasadei Bulgariei la Chișinău.

„Valoarea totală a proiectului a fost de 7 600 de euro, inițiativa fiind implementată de Asociația „Perspectiva”. Astfel, se contribuie la îmbunătățirea calității serviciilor medicale din instituțiile de învățământ, fapt ce va permite acordarea mai rapidă a primului ajutor și va crea condiții mai bune de muncă pentru asistentele medicale”, a menționat Lilia Sarsaman, șefa Direcției raionale Învățământ Taraclia.

Așadar, cabinetele respective au fost dotate cu seturi de echipamente medicale moderne, inclusiv antropometre, dulapuri și paturi pentru examinare. Aceste

au fost distribuite instituțiilor de învățământ în funcție de necesitățile specifice ale acestora.

Acest suport a cuprins aproape toate școlile și filialele acestora din raion care anterior nu dispuneau de cabinete medicale dotate corespunzător. De asemenea, în aceste instituții de învățământ

au fost organizate activități educaționale pentru promovarea unui stil de viață sănătos, prevenirea bolilor și alimentația corectă. Actualmente, în raion activează 16 instituții de învățământ general, frecventate de peste 3 mii de elevi.

Cor. UPP

Tatiana Arhirii: „Pedagogia este un fel de a fi, este ceea ce fac cu dăruire, pasiune și dragoste”

„Mereu mi-am dorit și continui să inspir și să educ noi generații de elevi”, ne destăinuie Tatiana Arhirii, învățătoare la Liceul Teoretic „George Meniuc” din mun. Chișinău. Pentru a-i cunoaște mai îndeaproape pe dascăli dedicați cu suflet și dăruire muncii de educație a elevilor, am conversat cu T. Arhirii, deținătoare a titlului de „Învățătorul anului”, de care s-a învrednicit la Concursul republican „Pedagogul anului”, 2017. La începutul carierei sale, ea a activat în calitate de învățătoare la clasele primare în satul Prodănești, raionul Florești. Mai apoi, și-a continuat drumul profesional la Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, mun. Bălți. Acum, m-am gândit că dânsa a cunoscut, pe lângă bucuria de a crește și educa pe elevii din clasă, și pe cei doi copilași ai săi.

- D-nă Arhirii, avem onoarea să vă felicităm pentru victoriile pe tărâm profesional...

- Sunt împlinită și mulțumită de realizările profesionale, dar mereu tind spre perfecțiune și dezvoltare personală. Îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a binecuvântat să fiu mamă și să înțeleg unde era ascunsă adevărata fericire. Cea mai mare realizare a mea este familia. Am un soț grijuliu și doi copii minunați, care mă iubesc necondiționat, schițându-mi mereu un zâmbet pe buze atunci când simt că nu mai am puteri după o zi de muncă.

Un nou început în cariera profesională, un alt traseu de dezvoltare profesională și o nouă provocare... Pedagogia... Nu este doar o profesie, este un fel de a fi, este ceea ce fac cu dăruire, pasiune și dragoste. Elevi dornici de carte, dorind să exploreze tainele cunoștințelor, priviri dulci și ochișori curioși mă întâmpină zi de zi în sala de clasă. Iubesc copiii, aceasta e lumea mea interioară, împreună cu ei zâmbesc, învăț, suntem în mișcare și rezolvăm orice provocare.

- Dacă ați dori să vă întoarceți în anii tinereții, când ați studiat la Universitatea Pedagogică „Alecu Russo” din Bălți, de cine v-ați aminti cu recunoștință pentru formarea dvs. ca pedagog?

- Într-adevăr, anii de studenție și-au lăsat o amprentă deosebită în formarea și dezvoltarea mea ulterioară ca pedagog. Maria Pe-

reteatcu, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, m-a inspirat, îndrumat și motivat pe parcursul anilor de licență să devin un bun pedagog. Măiestria pedagogică de care dă dovadă în relațiile cu colegii și studenții este ireproșabilă. Un pedagog desăvârșit, demn de aprecierea și respectul celor din jur. Cultura comunicării pedagogice, arta de a transmite cunoștințe și a genera idei inovatoare în procesul de învățare a avut un rol major în formarea și dezvoltarea mea profesională.

- O primă etapă de definire a capacităților dvs. pedagogice au fost anii de activitate în satul Prodănești. Cum apreciați această perioadă din viața dvs.?

- Orice început e greu, dar a fost frumos. Primii ani de activitate au lăsat o amprentă deosebită în formarea mea ca pedagog. În Gimnaziul Prodănești am întâlnit persoane minunate, de o rară omenie și cumsecădenie. Minunata și remarcabila familie de pedagogi, Sergiu și Ana Rotaru, au susținut, încurajat, motivat și apreciat primii mei pași în calitate de învățătoare. O familie plină de omenie, valori și tradiții notorii.

Prima mea promoție, primii mei pași ca învățătoare, păstrez și astăzi vie amintirea acelor clipe pline de emoții. Nu mi-aș imagina un alt domeniu de activitate. Încă mică fiind, visam să devin învățătoare, să inspir și să educ generații de elevi, care ulterior vor

deveni medici, profesori, programatori, ingineri. Fiecare generație e unică și de fiecare dată este o provocare pentru mine să-i descopăr și să creștem împreună descoperind lucruri noi.

- Ce schimbări au intervenit în predarea lecțiilor pe parcursul activității, referindu-ne, în special, la aplicarea metodologiei de evaluare criterială prin descriptori în învățământul primar?

- Aceasta oferă elevilor posibilitatea de autoevaluare și autocorectare, urmând și respectând pașii spre succes. Elevii se simt încurajați și stimulați, în cadrul procesului de predare-învățare-evaluare. Copiii cu performanțe mai scăzute li se oferă procedee de recuperare, având posibilitatea de autocorectare. Descriptorii de performanță sunt stabiliți în corespundere cu pașii de succes și asigură o evaluare transparentă și corectă a rezultatelor învățării. Un aspect al prezentei metodologii include abordarea diferențiată și individualizată, care promovează și încurajează autonomia elevului.

- Practicile de participare la diverse ateliere de lucru, webinare, hackatonuri naționale etc.

părinți, reprezintă o modalitate eficientă, prin intermediul căreia părinții împărtășesc cu copiii emoții, trăiri afective și generează stări emoționale intense. Iar desfășurarea sărbătorilor tematice cu copii, organizarea excursiilor la întreprinderi, muzeu, teatru, cât și în natură, precum și vizitarea bibliotecilor, joacă un rol foarte important, având un impact pozitiv asupra creșterii și dezvoltării armonioase a unor personalități în devenire.

- Ce forme de lucru practicați și cum conlucrați cu părinții elevilor?

- În activitatea mea ca învățătoare la clasele primare organizez ședințe tematice cu părinții. De asemenea, practic conferințele cu părinții în mediul online, în care se abordează subiecte importante de propagare a experienței de lucru cu copiii. Organizez și consultații individuale cu părinții, în special discut problemele și dificultățile ce le întâlnesc copiii în procesul de învățare sau socializare. Crearea stării de

dragoste, protecție și susținere din partea părinților. Acum, când am și eu copiii mei, înțeleg că timpul când ne aflăm împreună cu copiii noștri este cea mai valoroasă investiție pe care o putem face. Ei nu-și vor aminti în viitor ce jucării sau lucruri materiale au primit, dar vor păstra în amintire felul în care i-am privit, i-am ascultat, i-am ținut în brațe atunci când era necesar. Copiii au nevoie de prezență, răbdare, iubire autentică și de un părinte care lasă telefonul deoparte și intră în lumea copilăriei alături de ei, chiar și pentru câteva minute. Pentru copii, noi, părinții, suntem întregul univers, să le umplem sufletul cu momente de neuitat.

- Ce mesaj le-ați adresa colegilor de lucru și discipolilor dvs. în noul an?

- Dragi colegi, fie ca inspirația să nu vă lipsească, să aveți parte de bucuria de a ghida suflete de copii, să vă bucurați de recunoștință din partea discipolilor și de satisfacții nenumărate, transformând provocările în succese, căci sunteți lumina ce deschide noi orizonturi spre un viitor mai bun. Vă doresc puterea de a continua să luminați minți și speranța de a vedea în fiecare elev o promisiune împlinită. Fie ca acest an să fie plin de momente frumoase, energie pozitivă, împliniri personale și profesionale. La mulți ani, stimați colegi!

- Titlul obținut de „Învățător al anului”, cu beneficiile pe care vi le-au adus, ce gânduri vă provoacă să le doriți tinerilor participanți an de an la concursul nominalizat?

- Titlul conferit a fost pentru mine o victorie imensă, de fapt, un vis împlinit. Am parcurs un traseu lung, cu urcușuri și coborâșuri, dezamăgiri și speranțe, nopți nedormite, griji, idei și proiecte. Mama a fost cea care m-a motivat să muncesc în pofida tuturor greutăților, să-mi demonstrez potențialul și cunoștințele dobândite, deoarece succesele mele se ascund în ambiția de a nu renunța.

Acum sunt mai mult apreciată de elevi, părinți și colegi, iar această apreciere îmi dă aripi pentru a realiza și a mă implica în diverse activități la nivel local și municipal. Celor care participă an de an la acest concurs, le urez baftă, motivație și satisfacție personală, pentru a se bucura de roadele muncii. Credeți în visuri și ele vor prinde aripi, căci doar prin muncă ajungem la stele.

A intervievat
Elvira ȚAGANAȘ-PÂNTEA

cum v-au ajutat în activitate, în formarea dvs. ca pedagog?

- Îmi oferă de fiecare dată oportunitatea de a învăța ceva nou și actual, tehnici și metode de lucru utilizate la clasă, asimilarea și implementarea de bune practici, împărtășirea experiențelor cu colegii din domeniu. Fiecare din aceste evenimente îmi aduce o valoare și mă pregătește pentru schimbare, conform standardelor și politicilor educaționale în domeniu.

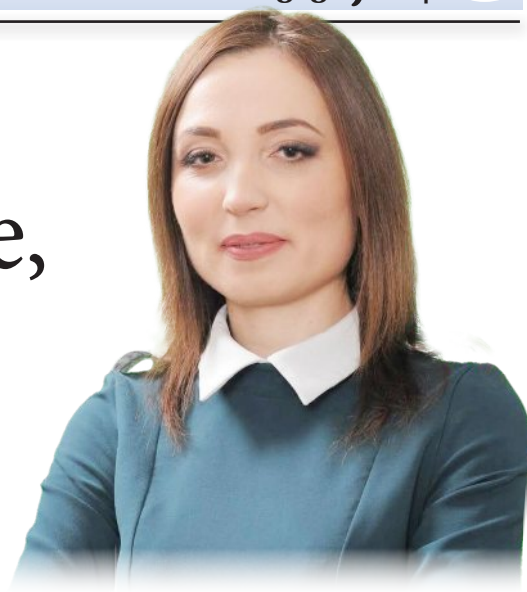
- Implementând noi metodologii, conform noilor criterii de evaluare, cum îi antrenați pe copii în activități de instruire, extracurriculare etc.?

- În practica educațională antrenez și implic copiii în activități noi și interesante. Desfășurarea concursurilor copii-copii, copii-

bine și menținerea unui parteneriat eficient între școală și familie reprezintă cheia de bază în asigurarea unei educații de calitate.

Iar trăsăturile care mă definesc includ empatia, răbdarea, flexibilitatea, pasiunea pentru învățarea continuă, capacitatea de analiză și sinteză, gândirea flexibilă. Cultura comunicării pedagogice și calitățile de organizare îmi aduc succese în activitățile desfășurate și în comunicarea cu colegii, elevii și părinții. Are importanță adoptarea unei maniere non-direcive, care nu impune, ci ghidează și individualizează procesul de învățare. Mereu tind să fiu un exemplu de comportament și integritate pentru elevi.

Consider că și copiii nu au nevoie de multe lucruri pentru a fi fericiți, ei au nevoie de căldură,

Investiții record, reforme curriculare și salarii mai mari pentru profesori

Sistemul educațional din Republica Moldova se pregătește pentru una dintre cele mai ample reforme din ultimii ani. Ministrul Educației și Cercetării, Dan Perciun, a anunțat că în următorii ani statul intenționează să investească circa șase miliarde de lei în modernizarea infrastructurii educaționale, o sumă fără precedent, care va produce schimbări structurale în grădinițe, școli și universități.

Potrivit ministrului, aceste investiții nu vizează doar reparații sau dotări punctuale, ci o transformare sistemică, care să ofere elevilor condiții moderne de studii și profesorilor un mediu de lucru adecvat. Conform opiniei oficialului, condițiile contează enorm, dar la fel de important este ceea ce se întâmplă în interiorul instituțiilor de învățământ, explicând astfel că modernizarea infrastructurii va fi însoțită de reforme curriculare și programe de formare a cadrelor didactice.

De unde vin banii și ce proiecte vor fi realizate

În ultimii patru ani, prin programe guvernamentale și sprijin extern, în educație au fost investite aproximativ 1,8 miliarde de lei. Noul obiectiv este de a tripla această sumă în următorul mandat. Ministrul a explicat că resursele financiare sunt, în mare parte, deja identificate și

provin din Planul de creștere negociat cu Uniunea Europeană, precum și din proiecte realizate împreună cu Banca Mondială, Banca Europeană de Investiții și parteneri europeni.

Printre cele mai importante investiții planificate se numără finanțarea Rețelei școlilor model, modernizarea căminelor studențești cu sprijinul Franței și Germaniei, eficientizarea energetică a zeci de instituții de învățământ, dar și proiecte ample dedicate școlilor profesionale și colegiilor. Ministrul a precizat că disponibilitatea resurselor nu mai este principala problemă, însă capacitatea de absorbție rămâne o provocare reală, în condițiile deficitului de specialiști în domeniul construcțiilor și al proiectării. Cu toate acestea, până în prezent nu s-au înregistrat întârzieri majore, iar autoritățile speră ca, printr-o bună coordonare interinstituțională, toate aceste investiții să fie valorificate în termenii stabiliți.

Salariile profesorilor – o prioritate amânată, dar asumată

Dan Perciun a reiterat că majorarea salariilor este o „necesitate vitală pentru educație” și că Ministerul va continua să pledeze pentru îmbunătățirea condițiilor de remunerare. Astfel, obiectivul strategic este ca salariul mediu din educație să ajungă la nivelul salariului mediu pe economie, însă acest lucru este planificat pentru septembrie 2026, odată cu intrarea în vigoare a noii legi a salarizării. Decizia de amânare este explicată prin necesitatea unei reforme generale a sistemului de salarizare din sectorul public și dorința autorităților de a direcționa, pe termen scurt, resursele disponibile spre stimularea economiei. Deși nu există încă cifre exacte privind viitoarele majorări, ministrul a dat asigurări că angajamentul Guvernului rămâne ferm, iar evoluția economiei va juca un rol decisiv în stabilirea nivelului creșterilor salariale.

Curriculum modern, adaptat secolului XXI

Una dintre cele mai ample reforme anunțate de Ministerul Educației și Cercetării este revizuirea integrală a curriculumului școlar până în anul 2027, proces care va sta la baza unei schimbări profunde a modului în care se predă și se învață în școlile din Republica Moldova. Potrivit ministrului, noul curriculum va integra competențe esențiale pentru secolul XXI, precum educația financiară, media, pentru sănătate și pentru mediu, fără a introduce discipline noi. Aceste elemente vor fi incluse în disciplinele de bază, astfel încât elevii să poată face legătura dintre cunoștințele teoretice și viața reală.

În același timp, revizuirea curriculară urmărește corectarea neconcordanțelor existente între discipline și între treptele de studiu. În prezent, unele concepte sunt introduse prea devreme sau nu există o bună aliniere între ceea ce se pre-

dă la matematică și la fizică, ceea ce duce la dificultăți de învățare și la pierderea interesului elevilor. Procesul implică peste 200 de experți și se bazează pe analize comparative cu sisteme educaționale performante din România, Estonia, Irlanda și Franța, pentru a identifica bune practici și soluții adaptabile contextului moldovenesc.

Manuale noi, accent pe calitate

Un impact direct al schimbărilor curriculare îl vor avea manualele școlare, care urmează să fie complet reînnoite începând cu anul 2027. Ministrul a subliniat că elevii și profesorii resimt mai ales calitatea manualelor, nu neapărat schimbările din documentele curriculare. Pentru viitoarele achiziții, ponderea criteriului calității va crește până la 90%, iar manualele vor fi tipărite integral color. În plus, Ministerul a lansat programe de instruire pentru autorii de manuale. La unele discipline, precum matematica, se ia în calcul adaptarea unor manuale din țări cu performanțe înalte, precum Estonia.

Reorganizarea școlilor mici, între necesitate și sensibilitate socială

Declinul demografic a adus în prim-plan problema școlilor cu un număr foarte mic de elevi. Perciun a subliniat că viziunea MEC este de a menține o instituție de învățământ în fiecare localitate, în special la nivel de grădiniță și școală primară, însă până la limita rațională de minimum 10 elevi.

Pentru gimnazii, atunci când numărul elevilor este prea mic, soluția propusă este transportarea copiilor către instituții mai mari, unde există laboratoare, profesori specializați și un mediu educațional mai competitiv. Doar 1.328 de elevi, mai puțin de 0,5% din total, vor fi implicați în acest proces. Ministrul a respins ferm ideea că această reformă ar avea ca scop economisirea

banilor, subliniind că, dimpotrivă, statul va cheltui mai mult pentru transport, compensații financiare și sprijin pentru profesori.

Educația, pilon al integrării europene

Progresele realizate în domeniul educației au fost apreciate și în raportul de extindere al Uniunii Europene, care a remarcat eforturile Republicii Moldova pe capitolele ce țin de educație și cercetare. Potrivit ministrului, din punct de vedere legislativ, țara noastră este deja foarte aproape de cerințele europene. Cu toate acestea, adevărata provocare rămâne calitatea educației și nivelul competențelor elevilor, reflectate inclusiv în rezultatele testărilor internaționale. Autoritățile își propun ca, prin reformele anunțate, să reducă semnificativ numărul elevilor care nu ating competențele de bază la lectură, matematică și științe.

Realizări recente și obiective pentru 2026

Perciun a menționat alimentația gratuită pentru elevii claselor V-IX, care acoperă peste 146.000 de copii, creșterea admiterii în universități, extinderea învățământului dual și reducerea deficitului de cadre didactice. Pentru anul 2026, prioritățile includ demararea lucrărilor de modernizare în școlile model, aprobarea noului curriculum, extinderea educației incluzive, creșterea numărului de studenți și tineri specialiști, precum și îmbunătățirea calității evaluărilor naționale. În concluzie, reformele asumate sunt ambițioase, dar necesare pentru viitorul țării, subliniind că Republica Moldova nu își poate permite să piardă generații, iar educația trebuie să rămână o prioritate națională.

«Культура растёт вместе с детьми, открывая МИР!»

Многолетняя традиция межкультурного воспитания в детском саду №89 стало неотъемлемой основой образовательного процесса, подчёркивая важность уважения к разнообразию культур и формируя у детей открытость к миру. Углублённая работа в этом направлении началась в 2015 году по инициативе директора д/сада и родителей; при поддержке Посольства Республики Польша в Молдове и общественной организации «Польская Весна в Молдове» была открыта первая польская группа.

В этом году мы празднуем 10-летний юбилей образования групп с изучением польского языка. Наш первый преподаватель польского языка своей энергией и игровым подходом смогла заинтересовать всех, и детей, и родителей, и сотрудников изучением польского языка. Результаты первого года обучения восхитили всех: выступление на этническом фестивале «Польска Вёсна в Молдове» и 1 место на международном конкурсе «SMYKOLANDIA – WARSZVA- MOKOTOW!».

В 2017 году была открыта и вторая возрастная группа. В саду функционируют две группы с изучением польского языка: младшая группа №2 «Пчёлки», воспитатель Татьяна Добровольская, и старшая группа № 8 «Любознательки», воспитатели Марина Манзюк,

Галина Моргун и музыкальный руководитель Галина Черноморец – это творческая команда единомышленников, которая много лет уделяет особое внимание мультикультурному воспитанию детей.

С 2018 года детским садом руководит Дорина Банчу, которая активно продолжает работу по организации деятельности польских групп. Директор активно поддерживает контакты с представителями Посольства Республики Польша в Молдове, с общественными польскими организациями, которые являются желанными гостями в детском саду. Были реализованы 3 совместных проекта по благоустройству и ремонту пищеблока, спортивной площадки, музыкального зала и созданию комфортных условий в польских группах для пребывания детей в детском саду.

Педагоги уделяют внимание всестороннему гармоничному развитию детей. Ребята в наших группах №2 и 8 изучают: польский и румынский языки, добиваются отличных результатов. Ежегодно принимают участие в международном конкурсе «SMYKOLANDIA – WARSZVA- MOKOTOW!». В 2023 году заняли 1-ое место и Гран-при за театрализованное представление сказки «Bajka o kurczaku, który nie był kurzakiem», а в 2025 году был представлен творческий проект «Путешествие по сказкам А.С.

Галина МОРГУН,
методист детского
сада №89, мун. Кишинёв

Пушкина». Прекрасно сыграны 4 сказки великого поэта, а «Сказка о золотом петушке» была исполнена детьми на польском языке.

Высоко был отмечен наградами и дипломами результат работы творческой команды педагогов: воспитателей Марина Манзюк, Галина Моргун, музыкального руководителя Галина Черноморец, преподавателя польского языка Урсулы Брожек и Татьяны Добровольская, под руководством директора детского сада Дорины Банчу. Награды и дипломы были вручены за вклад в развитие детей, за прекрасную постановку, режиссёрское мастерство, оригинальный творческий подход, за высочайший артистизм, талант и выразительность актёрских дан-

ных юных актёров. Судейская команда профессионалов восхищалась неотразимым сценическим обаянием, потрясающей энергетикой и неповторимой искренностью наших юных артистов.

Наши дети неоднократно вместе с родителями путешествовали в Варшаву, присутствовали на гала-концертах, где получали награды для всей группы. За эти годы установили тесное сотрудничество с Anna Ruminska, директором детского сада № 317 в Варшаве.

Педагогическая команда уделяет много внимания знакомству детей с традициями и культурой нашей родной Молдовы и Республики Польша. Знакомим с наци-

ональными костюмами, блюдами, литературой, танцами и достопримечательностями обеих стран. В 2025 году принимали участие в конкурсе рисунков: «Иллюстрации к произведениям польских

авторов», дети группы №8, даже выступали на телевидении, где отлично исполнили рождественские колядки на румынском и польских языках. Наши воспитанники занимали 1 и 2 места за выразительное исполнение стихотворений на польском языке в Konkurs Recytatorski im Adama Mickiewicza «Kresy» в 2020 и 2021 году, а в этом году заняли 2 и 3 места.

В январе уже традиционно польские группы отмечают замечательный праздник «День бабушек и дедушек». Дети с восторгом приветствуют любимых дедушек и бабушек, дарят им подарки изготовленные своими руками, исполняют песни, стихи на румынском и польском языках, праздник заканчивается душевными посиделками и чаепитием. Работа, проводимая в группах по мультикультурному воспитанию, очень многогранна, разнообразна и интересна, а главное результативна. Нашей команде педагогов удалось интегрировать межкультурное воспитание в повседневную деятельность дошкольников. Важно то, что педагогам в процессе воспитания удаётся сформировать у детей положительное отношение к людям различных национальностей, их культуре и традициям.

Vasile Conta: Specificul conceptului filosofic

(180 DE ANI DE LA NAȘTERE)

„Dl Conta, ca scriitor, e din numărul celor puțini, care nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine, ci gândesc mai cu seamă singuri”
Mihai Eminescu

Vasile Conta (1845-1882) a văzut lumina zilei pământestești (după Octav Minar, biograful său, opinie la care raliem) la Cahul, unde tatăl său, Grigore Conta, era protoiereu (și nu la Ghindăoani, județul Neamț, unde a copilărit). În anii de liceu s-a aflat în vacanțe tot în orașul Cahul. Rătăcind prin localitățile de pe malul Prutului, tânărul culegător de perle folclorice, V. Conta, va elabora și o culegere de poezii populare de pe meleaguri cahulene, intitulată *Cântece basarabene*, pe care o va transmite spre lectură (cu autograf) și lui Mihai Eminescu, aflat la studii în Viena. Autorul se va bucura de următoarea apreciere: „Mi-ai trimis, domnule Conta, un prieten sincer ca să mă iau în ceasuri lungi și plictisitoare. A fost o revelație pentru mine *Cântecele basarabene*. Multe dintre ele seamănă cu cele din Moldova de Sus. Ah! cum aş dori să văd această parte înstrăinată”.

Conta, în genere, a fost un aprig susținător și apărător al Basarabiei. După războiul din 1877, întru exemplificare, dânsul apare cu trei articole ce au avut un mare ecou: *Basarabia*; *Chestia Orientului*; *Viitorul României pregătit de domnii Brătianu și Kogălniceanu* (cahulean și dânsul). Prin aceste materiale (reproduse în mai toate ziarele românești ale vremii), Conta și-a demonstrat în mod public dragostea/atașamentul pentru Basarabia natală. Apropo, de patriotismul său care, în conformitate cu legea undulațiunii universale (formulată de el), prevedea optimist că „va veni un timp când patriotismul, iubirea omenirii și, în genere, iubirea de aproapele său vor fi cele mai mari și mai puternice motive ale acțiunilor omeneste. Este evident că progresul vieții tinde să ajungă acolo”.

Conceptul filosofic al lui Vasile Conta a fost înalt apreciat de către specialiștii în domeniu, fiind calificat drept un sistem original, distinct prin complexitate, profunzime și prevederi rezultative. Printre altele, devenit din 1873 profesor la Universitatea din Iași, suplinirea catedrei o cerea tot de la Cahul, în septembrie 1872. În monumentală sa lucrare *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, George Călinescu susține că V. Conta „e primul (filosof român – D.P.) care simte ispite de a construi un sistem”. Se afirmă că unul dintre cei mai de seamă gânditori ai timpului și este autorul unui sistem filosofic (preponderent de orientare materialistă), expus în lucrările *Teoria fatalismului*

(1875-1876), *Teoria undulațiunii universale* (1876-1877), *Originea speciilor* (1879), *Încercări de metafizică* (1879), *Întăile principii care alcătuiesc lumea* (1888), *Bazele metafizicii* (1890), *Însemnări și cugetări* (1892). A prezentat, de asemenea, un șir de prelegeri cu temele: *Materialismul*; *Fetișismul*; *Starea economică* etc., ținute de către Conta în cadrul „prelecțiunilor populare” organizate de *Junimea*.

O parte din scrierile filosofului au fost editate/cunoscute și peste hotarele țării. *Teoria fatalismului*, de exemplu, a văzut lumina tiparului în 1877 și la Bruxelles. De o recenzie elogioasă (semnată de Ludwig Büchner și editată în 1882) s-a bucurat volumul *Încercări de metafizică*, care a fost publicat, în 1879 și în 1890, la Bruxelles, iar *Teoria undulațiunii universale* a fost editată la Paris (cu o prefață de același L. Büchner). Domeniile filosofice primordiale la care cahuleanul nostru a contribuit substanțial sunt epistemologia/gnoseologia și metafizica/ontologia. A abordat, de asemenea, probleme de filosofie a educației, de filosofie a istoriei, filosofie a statului, filosofie a dreptului.

Edificarea orizontului științifico-cultural (vast și substanțial) al lui Vasile Conta începe încă din anii de liceu, când lua act de cunoștință cu operele științifice ale lui Thierry, Carlyle, Darwin, Guizot, Spencer, Comte ș.a., precum și cu creațiile filosofico-literare ale lui Sofocle, Euripide, Moliere, Shakespeare, Dante, Voltaire, Diderot, Rousseau, Schiller, Goethe. Concepția sa filosofică, totodată, a fost considerabil influențată de descoperirile științifice ale epocii, Conta studiind în Belgia (la Anvers și Bruxelles) importante teorii științifice (fiziologie, teoria darwinistă, chimie organică, economie, statistică ș.a.m.d.), folosind ulterior date și metode ale acestor direcții de cercetare pentru argumentarea concepțiilor sale filosofice.

Referitor la sursele ce i-au alimentat viziunea, amintim influența asupra lui a filosofilor Karl Vogt, Iacob Moleschott și Ludwig Büchner, a materialismului marxist, a pozitivismului lui Auguste Comte, precum și a evoluționismului, promovat de Thomas Henry Huxley și Herbert Spencer, orientări ce erau în deplinătatea forțelor creatoare în anii de studii ai tânărului Vasile Conta. De altfel, în Europa acelor vremuri filosofia hegeliană se afla în reflux, în timp ce filosofia neokantiană și schopenhaueriană încă nu se afirmase plenar. Iată din ce cauză viziunea lui Conta a suportat influența unui materialism cu un specific imprimat de gânditori ce nu aveau o pregătire filosofică care să provină din domenii științifice (biologia, fizica, psihologia), încercând să impună filosofiei un limbaj științific, adică un materialism rezultat nu din meditații filo-

sofice, ci din generalizarea descoperirilor în știință.

Astfel, drept exemplu, lucrarea lui Büchner *Forța și Materia* (1855), considerată pe atunci „Biblia materialistilor” (la care V. Conta face referințe și comentarii în *Teoria fatalismului*), scria că „știința naturală nu are nevoie de filosofie” și că ea, știința, „din propriile sale resurse poate să elaboreze o imagine a lumii, bazându-se doar pe cercetarea empirică”. Savantul german accentua că „știința stabilește” faptul (în mod treptat) că „existența macroscopică și microscopică este guvernată de legi care aparțin lucrurilor”. Büchner repeta mereu titlul cărții sale – „nu există materie fără forță și nici forță fără materie” –, răspunzând obiecției că „materia inertă nu poate să determine apariția vieții și a spiritului”. Enunțul a fost preluat și de către Conta: „Legile fatale care guvernează lumea sunt atribute necesare ale materiei, de aceea explicarea fenomenelor își are originea în experiența senzorială, singura producătoare de concret, căci ceea ce este material nu poate fi cunoscut începând cu abstractul”. Proeminentul nostru gânditor român/cahulean, însă, nu era de acord cu toate tezele acestei orientări, demonstrând și criticând inconsistența și injustețea afirmațiilor materialistilor vulgari despre caracterul total material al conștiinței: „Vogt a zis că între cugetare și creieri e același raport ca între fier și mai (ficat – D.P.) sau între urină și rărunchi. Toți materialistii recunosc în unanimitate că această comparațiune nu e deloc justă. Sufletul nu este o secrețiune, ci este o funcțiune și tocmai pentru aceea el este material”.

Selectivă rămâne a fi și atitudinea lui Vasile Conta față de tezele pozitivistice. Chiar și acceptând teza lui A. Comte, conform căreia cunoașterea constă într-o descriere a coexistenței și succesiunii fenomenelor, apreciem drept rezonabile cerințele pozitivistilor de a nu se aventura dincolo de „fapte sigure” pentru acei care se dedică unor științe particulare). V. Conta, însă, nu tolera tendința pozitivistilor „de a izgoni filosofia din preocupările științifice”. Distinsul cărturar român sublinia că „pretenția pozitivistilor de a discuta și de a fixa limitele cognoscibilului nu exclude metafizică” și califica tentativele pozitivistilor „de a izgoni din știință tot ceea ce nu este experimental”, ca fiind ridicole și complet naive, cu atât mai mult cu cât „pozitivismul de această speță se amăgesc admitând ca sigure (punct de plecare) ipoteze admise în comun (Dumnezeu, realitate exterioară, forță, principiu vital, suflet etc.), considerând „drept jalnică metafizică”, adică „riscante, teoriile care se depărtează de

ele”. V. Conta concluziona: „Metafizica este o necesitate a spiritului omenesc, știința orientată spre a concepe pentru toate rezultatele științelor speciale (...) un complex de principii universale”.

În lucrările sale, Vasile Conta își exprima frecvent atitudinea și față de filosofia lui Immanuel Kant, care „admite că se află în lumea exterioară o substanță a cărei natură intimă nu se poate cunoaște și care se relevă numai prin impresiunea ce face asupra simțurilor noastre. Deci admite, cu alte vorbe, că lucrurile exterioare nu-s cunoscute în sine și că noi cunoaștem numai formele subiective care, altfel îmbrăcate, ajung la conștiința noastră. Mai susține că spațiul și timpul sunt simple forme ale intuiției pentru motivul unic că ideile de spațiu și timp însoțesc în mod trebuincios orice senzație care se deșteaptă, prin atingerea lucrurilor exterioare cu organele simțurilor noastre”. Conta, așadar, se pronunța împotriva apriorismului kantian și critica drept greșeli grave concepțiile lui Im. Kant cu privire la spațiu și timp ca forme apriorice ale sensibilității, afirmând că „este mai logic a admite existența exterioară a spațiului și timpului, considerându-le pe amândouă ca însușiri inerente lumii exterioare”. Pornind de la teza că „spațiul și timpul există în realitate în lumea externă”, gânditorul român explica formarea noțiunilor de spațiu, timp și cauză luate în conformitate cu „teoria întipăriturilor”, ca formându-se „în conștiința omului treptat, drept rezultat al acumulării experienței”.

Vasile Conta a avut poziția sa și față de filosofia lui Arthur Schopenhauer, pronunțându-se împotriva teoriei liberului arbitru și voluntarismului acestuia. Condamnă, de asemenea, ura (miso-ginismul) lui Schopenhauer față de femeie, ca „prea subiectivă”, „prea personală” și „prea nedreaptă”. Conta consideră „soluționa-

rea problemului feminin” un imperativ al timpului său, femeia fiind, după el, „singurul factor serios la îndrumarea societății, la cizelarea sufletului omenesc” (Avea în vedere, îndeosebi, procesul educațional). Opiniile filosofului român, totodată, au tangențe cu viziunile gânditorului german, mai ales în elucidarea trăsăturilor specifice oamenilor de talent și a necesităților de geniu. Conta consacră acestei teme subcapitolul *Talent și Geniu* din *Teoria fatalismului*. Reflecțiile contaniene sunt următoarele: „Omul cu talent este acela care în privința inteligenței este nu numai cu un pas mai înaintat decât oamenii ordinari contemporani lui. De aceea el știe înaintea acestora să descopere adevărurile acelea care derivă nemijlocit din cele admise deja. Pentru acest motiv, omul cu talent este admirat de către

contemporanii săi. Omul de geniu este acela care în privința inteligenței este cu mulți pași înaintea oamenilor ordinari contemporani lui; el are o mare capacitate de generalizare și abstractizare, datorită căreia poate concepe niște idei atât de înaintate, că trebuia să treacă una sau mai multe generații până ce creierii ordinari ajung să înțeleagă aceleași idei, de aceea geniu nu-i nici înțeles, nici sărbătorit”. Descoperirile geniale sunt înțelese și apreciate „doar mult timp după descoperirea lor, oamenii de geniu fiind adesea chiar disprețuiți sau luați în răs”.

Grație capacităților intelectuale excepționale, cu manifestări de atitudine creatoare, Conta a elaborat un amplu și original sistem filosofic. Laitmotivul operei sale filosofice integrale este exprimat în următoarea teză: „În lume nu există decât materie, care se mișcă și se metamorfozează până la infinit în spațiu și în timp, ascultând în toate mișcările și metamorfozele sale de legi fatale”. În baza datelor științei și a experienței, V. Conta afirma obiectivitatea lumii și demonstra inconsistența idealismului subiectiv: „Individul care ar fi lipsit de toate simțurile nu ar avea absolut nicio senzațiune și nicio voință, cu toate că creierul său ar avea aptitudini în-născute sau ereditare pentru toate aceste activități psihice. Din toate acestea, conchid că nu eul meu creează lumea exterioară, ci mai degrabă lumea exterioară dă naștere, prin influențele ei, la lumea interioară”. Savantul și profesorul concluziona: „Principalul rezultat la care mă conduce cercetarea adevărului pe cale obiectivă este că orice cunoștință, fie chiar aceea a eului meu, nu ia naștere în mintea mea decât prin și în urma influenței exercitate asupra mea de lucruri ce se află în afară de mine.

(Continuare în pag. 6)

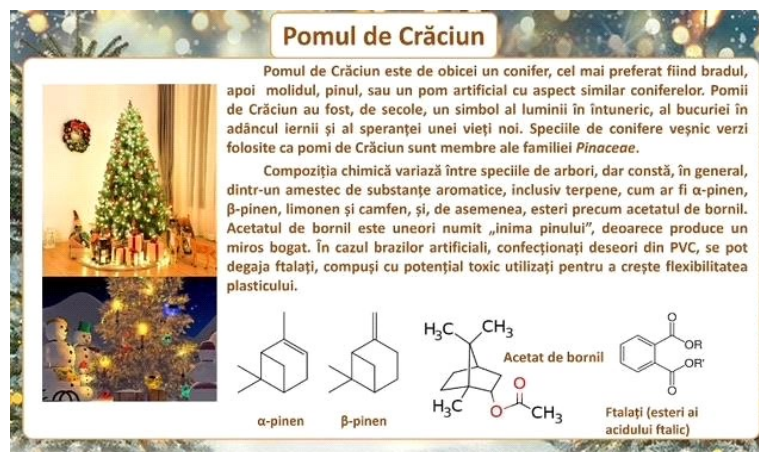
Pomul de Crăciun

Utilizarea copacilor, corodelor și ghirlandelor verzi pentru a simboliza viața veșnică a fost un obicei al vechilor egipteni, chinezi, evrei. Tradiția pomului de Crăciun modern pare să aibă originea în Germania de Vest. Elementul principal al unei piese populare medievale despre Adam și Eva a fost un „copac paradis”, un copac cu mere, care reprezenta Grădina Edenului.

Germanii au înființat un copac paradis în casele lor pe 24 decembrie, ziua sărbătorii religioase a lui Adam și Eva, împodobit cu napolitane (simbolizând gazda euharistică, semnul creștin al Mântuirii); într-o tradiție ulterioară, napolitanele au fost înlocuite cu

prăjituri de diferite forme. Lumânările au fost adesea adăugate ca ornamente. În multe țări, se credea că pomii veșnic verzi vor ține departe vrăjitoarele, fantomele, spiritele rele și bolile.

Introdus în Anglia la începutul secolului al XIX-lea, pomul de Crăciun a fost popularizat la mijlocul secolului al XIX-lea și de prințul Albert, de origine germană, soțul reginei Victoria. Arborele victorian era decorat cu jucării și mici cadouri, lumânări, bomboane, beteală, sfuri de floricele și prăjituri atârinate de ramuri de panglici și de lanțuri de hârtie. În America de Nord, această tradiție a fost popularizată de coloniștii germani încă din secolul al XVII-lea. A fost, de asemenea, popularizată tradiția în Austria, Elveția, Polonia și Olanda. În Chi-

na și Japonia, pomii de Crăciun, introduși de misionarii occidentali în secolele XIX și XX, erau decorați cu desene din hârtie.

În anii 1930, în Statele Unite s-au fabricat copaci artificiali din

țepi de perie, iar în perioada 1950-1960 s-au produs copaci din aluminiu sau din PVC. Arborii artificiali au câștigat o popularitate semnificativă, în special în țările în care pomii naturali sunt greu

de procurat. Principalele molecule responsabile de mirosul pomilor de Crăciun sunt α -pinenul și β -pinenul. Pinenul este un compus care apare în mod natural sub formă de doi izomeri diferiți: α -pinen și β -pinen. În majoritatea coniferelor, α -pinenul este cel mai abundent dintre cei doi. Există, de asemenea, alți constituenți minori în compoziția chimică a coniferelor, cum ar fi limonenul (găsit și în coaja citricelor), mircenul, camfenul și felandrenul. În plus, alți compuși non-terpenici, de asemenea, joacă un rol esențial în mirosul minunat al pomului de Crăciun, cum ar fi acetatul de bornil.

Maria MANEA,
studentă în anul II,
Universitatea din București,
Facultatea de Chimie

Vasile Conta: Specificul conceptului filosofic

(180 DE ANI DE LA NAȘTERE)

(Continuare din pag. 5)

Așadar, existența chiar a eului presupune existența lumii exterioare.

Filosoful român, astfel, concepe lumea ca pe „un lanț neîntrerupt de cauze și efecte”, în sensul că „fiecare cauză este efectul unei cauze anterioare și fiecare efect este cauza unui efect posterior”. În *Teoria fatalismului*, Conta expune un șir de enunțuri categorice „despre determinarea strictă a fenomenelor materiale”, determinare evidențiată de toate „științele pozitive”, ordonate după criteriul de creștere în complexitate și descreștere în abstractivitate. Atenția principală în lucrarea dată este acordată evidențierii determinării fenomenelor sociale, și, primordial, celor psihologice. Pentru Vasile Conta, realmente, problema determinismului este de un interes major, combatând vehement indeterminismul și promovând teza despre „caracterul legic” al tuturor fenomenelor. El susține că „toate fenomenele din lume, fie ele fizice, morale sau intelectuale sunt reglate după legi fixe și naturale”.

În volumul *Întăile principii care alcătuiesc lumea*, V. Conta evidențiază următoarele tipuri de legi: a) mecanice, fizice și chimice; b) biologice propriu-zise; c) psihologice; d) sociologice, toate „necesare și fixe, fără nicio deosebire”. Unul din meritele indiscutabile ale cahuleanului Conta ține de demonstrarea caracterului determinat, legic, al fenomenelor psihice și sociale, precum și în evocarea caracterului complex al raporturilor cauzale ale proceselor psihice și sociale. Vasile Conta, așadar, își dădea bine seama de specificul legităților sociale. El abordează problema determinismului social în Capitolul II din *Teoria fatalismului*, unde, prin intermediul datelor istorice, economice și statistice, V. Conta demonstrează fenomenul determinării faptelor sociale, accentuând că acesta constituie

obiectul istoriei ca știință, chemată să indice „legătura de cauză și efect sau legătura de evoluțiune ori metamorfozare ce există între faptele sociale ce se succedea în curgerea vremii”.

Numind determinismul fatalism, profesorul ieșean Vasile Conta accentua prin acest termen caracterul obiectiv și etern al legilor, ce nu pot fi modificate sau lichidate de către homo sapiens. Conta, totodată, stăruie asupra deosebirii fatalismului său de fatalismul religios, demonstrând că conceptul lui, spre deosebire de cel religios (care presupune existența unei Ființe mai puternice decât noi), „dovedește că în lume nu sunt cauze necesare care dau naștere la efecte tot necesare. Orice mișcare din lumea asta este născută dintr-o cauză anterioară și, la rândul său, va cauza numai-decât un efect”. Conceptul fatalismului la V. Conta, printre altele, se aseamănă foarte mult cu determinismul laplacion (mecanicist), răspândit încă din secolul XVIII în Europa.

O temă centrală a conceptului filosofic a lui Vasile Conta este problema mișcării și a dezvoltării lumii în general și a societății în special. Subiectul mișcării și dezvoltării e frecvent, îndeosebi, în *Teoria fatalismului* și în *Teoria undulațiunii universale*. Filosoful vorbește despre transformarea/„metamorfozarea” din lume, afirmând că „raportul absolut, în înțelesul lipsei de lucrare, nu există și nici nu poate să existe pe lume”. Conta concepea mișcarea, ca pe o dezvoltare în mod evolutiv, opinând că „formele universale și esențiale ale materiei sunt acele evolutive. Pe când toate celelalte forme nu sunt decât niște acte care nu există decât numai într-ata, întrucât sunt trebuincioase la evoluțiunea... formelor evolutive”. În sprijinul opiniei sale, gânditorul aduce maxima lui Leibniz:

„Întreaga noastră experiență bine înțeleasă ne dovedește că natura nu face salturi și că fiecare transformare mare de materie organică este acumulațiunea unei serii de schimbări încete, neîncetate și statornice”.

Prin prisma unei legi descoperite de el – „legea undulațiunii universale” – „una din cele mai generale legi ale materiei”, Vasile Conta își propune să stabilească legea evoluțiunii generale și să-i dea „și explicațiunea practică” de dezvoltare concepută ca „evoluție onduliiformă”.

Filosoful mizează în special pe argumente și noțiuni din domeniul științelor naturii („forme” din biologie; „unde”, „acțiuni” – din fizică) ș.a.m.d. „Evoluția onduli-

formă”/dezvoltarea are caracter pozitiv și are loc prin parcurgerea anumitor salturi și trepte din cauza ciocnirii unor „forțe rivale”, din care rezultă apariția continuă a noi și noi forme ale materiei (lucruri și fenomene), calitativ superioare celor precedente”. Fiecare formă evolutivă, numită ce către V. Conta „undă”, semnifică o nouă treaptă (mai perfectă) a evoluției. „Orice formă evolutivă, de la naștere până la moartea sa, face gradat și pe nesimțite, o cale care ar putea fi figurată cu un semicerc. Din cauza analogiei, voi da acestui semicerc denumirea de undă. Voi numi curbă suitoare cea dintr-o jumătate a căii până la punctul culminant, și curbă coborătoare pe cealaltă jumătate... Orice formă evolutivă este o undă și din cauza relativității (...) fiecare undă conține alte unde secundare... Cu chipul acesta, materia în metamorfozarea sa veșnică face o adevărată mișcare ondulatorie. Și ceea ce e mai mult, este că valurile sale onduliiforme se aruncă în toate direcțiunile, crescând și scăzând în întindere până la nesfârșit”.

Viața organică, întru explicație, se compune dintr-o serie de unde (diverse specii de animale și plante), care semnifică treptele de dezvoltare ale ei. La rândul-i, viața organică e doar o treaptă a unde ce reprezintă evoluția Terrei, glo-

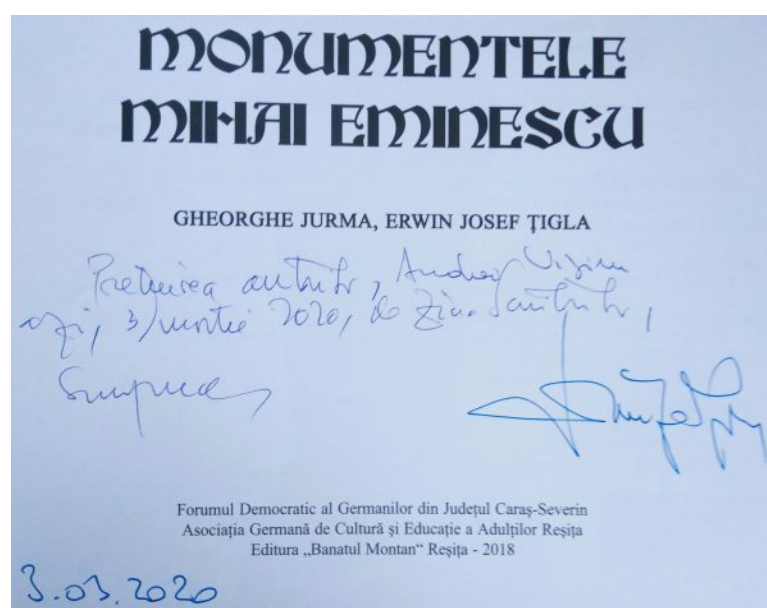
bul pământesc fiind „numai un pas în lunga cursă a sistemului nostru solar”, iar acesta din urmă „este o undă secundară din viața nebuloasei noastre”. Acestei legi se supune și procesul de cunoaștere, având, indubitabil, un caracter progresiv, manifestat prin creșterea fondului de „adevăruri trainice”. Adevărul, de asemenea, reprezintă un proces progresiv. Astfel, adevărul există inițial în formă de ipoteză (expusă de câțiva oameni de știință), apoi, treptat, capătă o argumentare tot mai solidă și mai mulți adepți, ajungând până la punctul culminant după care urmează curba descendentă și este înlocuit cu un alt adevăr. În rezultat, se constituie „fondul de adevăruri indiscutabile”.

Sistemul filosofic al lui Vasile Conta include o gamă largă de noțiuni de gnozeologie, domeniu al reflecției contaniene „dominat de optimism, încredere în posibilitatea cunoașterii veritabile a realității cu ajutorul științelor și artelor”, în progresul permanent al cunoștințelor. „Originea tuturor cunoștințelor noastre este în simțuri. Nu pot exista idei și cugetări fără simțuri... Dacă s-ar naște (ceea ce nu e cu puțință) un om fără niciun simț, el nu s-ar deosebi deloc de un vegetal sub raportul inteligenței”, certifica V. Conta în spiritul senzualismului enciclopediștilor francezi. Iar în consens cu Feuerbach, el menționa că omul are destule (după număr și gradul de perfecțiune) organe de simț pentru asigurarea unei cunoașteri adecvate. „Organul care formează ideile, care judecă, care gândește este creierul și nu simțurile. De aceea gradul de inteligență este în raport direct cu dezvoltarea și cu perfecțiunea creierilor, iar nicidecum cu aceea a organelor simțurilor”.

(Va urma.)

Monumentele Geniului literaturii române

Mult s-a vorbit și se mai vorbește că avem nevoie de o idee sau un reper care ne-ar uni. O astfel de idee unificatoare și călăuzitoare este Eminescu. Această reflecție mă urmărește pe parcursul anilor și recent am revenit la ea, când în colecția mea de autografe am dat de cartea-album „Monumentele Mihai Eminescu” de Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla.

Lansată la Chișinău peste doi ani de la apariția ei la Centrul Internațional Academic „Mihai Eminescu”, după ce i-am intervievat pe academicianul Mihai Cimpoi și pe unul dintre autorii splendidului album. Atunci m-am ales cu următoarele două scurte autografe: „Prețuirea autorilor, A.V., azi 3 martie, 2022, de Ziua Lansării, Erwin Josef Țigla, 3.03.2020”. Cel de-al doilea autograf a fost acordat pe o carteliliput, cea mai mică din colecția mea (e mai mică decât o cutie de chibrituri), de același editor, intitulată „Banatul montan”. Această ediție are și ilustrații, vorba e de două fotografii cu imaginea poetului și două busturi dedicate lui. Ambele cărți, implicit albumul, au apărut în cadrul Proiectului „România Centenar, 1918-2018”, fiind lansate la Chișinău în 2022.

Ziceam de ideea unificatoare a românilor; încă Perpessicius l-a numit pe Eminescu „astru polar al poeziei românești”. Iar Șerban Cioculescu menționa că „este Luciferul nostru, care a ispitit toate domeniile cunoașterii, înainte de a se prăbuși, săgetat”. Posteritatea, în pofida denigratorilor și invidioșilor, i-a creat un

destin fast pe lângă performanțele din poezie și limba literară, cum afirmase Maiorescu încă în 1889. Însă, începând cu 1902, „când intră manuscrisele la Academia Română și începe editarea ineditelor și descoperirea operei ziaristice, atenția se mută pe gânditor („al semnelor vremii profet”), într-o perioadă efervescentă care aduce Marea Unire a românilor de la 1918.

De atunci **IDEEA Eminescu (de care vorbea Blaga și alții) devine centrul simbolic din care ies și în care se oglindesc toate manifestările culturii noastre, inclusiv artele vizuale, de la grafică de carte la sculptura statuară. Nicolae Iorga a văzut în el „expresia integrală a sufletului românesc” („Monumentele lui Mihai Eminescu”. Gheorghe Jurma, Erwin Josef Țigla). Autorii cărții-album fac trimitere în cuvântul introductiv la o carte „bine documentată și ilustrată, iar Petrea Popescu Gogan urmărește „arta plastică în dialog cu Eminescu”, corelând firesc artele cu evoluția eminescologiei. E interesant că punctele de vârf se plasează în raport cu biografia și mai ales cu sfârșitul ei tragic: „Artiștii**

plastici sunt impresionați, la început, de căderea omului, nu de edificiul operei”. În acest dialog al artelor cu Eminescu, autorul citat consideră că „Sculptura a fost și va fi înainte-mergătoare a artelor în edificarea „portretului operei hiperionice” a lui Eminescu, mereu zidit, dar niciodată absolut și – de aceea – mereu de zidit și de zugrăvit”.

Și aici țin să remarc un caz curios – cartea a apărut în orașul unde există un monument dedicat lui Eminescu, după cum afirmă autorii albumului în cuvântul introductiv: „Totuși în ultima parte a secolului al XIX-lea, la Reșița și-a avut câțiva ani redacția și tipografia revista de cultură românească în limba germană „Romanische Revue”, a băănățeanului Corneliu Diaconovici, care a publicat în mai multe rânduri versuri eminesciene, prin traduceri reșițeanului Ludwig Vinzenz Fischer. În nr. 6/1890, un grupaj de poezii eminesciene este însoțit și de un portret al poetului, gravat de graficianul Curtii imperiale de la Viena, Th. Mayerhofer”. La umila mea părere, această carte poate fi considerată și ea un monument în sine. Busturile, efigiile, statuile, după cum susțin autorii albumului, au fost realizate (în majoritatea lor) „plecând de la imaginile păstrate de cele patru fotografii ale poetului. Dar preocupările noastre în cazul de față nu vizează judecăți estetice, ci doar să ofere o deschidere spre un teritoriu mai puțin urmărit”.

Albumul este color și a apărut în condiții poligrafice excelente, în care au fost incluse poze cu busturile și monumentele poetului, și cu câte o fotografie. Coperta în sine este o operă de artă, cu un colaj deosebit de reușit. Dintre monumentele incluse în volum

După cum afirma regretatul artist plastic Gheorghe Vrabie în lucrarea „Aurel David, timpul și opera”, „Faima acestei lucrări este bine cunoscută. Ea a generat o mulțime de replici, a fost răspândită prin reproduceri în calendare, coperte de carte, plicuri pentru discuri, insigne, devenind simbolul reprezentativ, emblematic, folosit pe antetul revistei „Academica”, pentru paginile cu problematică literară”. Într-un fel, ne putem mândri și noi cu acest monument din preajma Bibliotecii Municipale din Onești, România.

Regretăm că din Republica Moldova în album este doar poza cu bustul lui Mihai Eminescu realizat de Lazăr Dubinovschi în 1957, de pe Alea Clasicilor din Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”. Un alt monument viu ce ne leagă pe noi, basarabeni, de Eminescu, este plopul de la gara feroviară Strășeni, pe lângă care a trecut cu trenul poetul la sfârșitul verii anului 1885, când a plecat la lacul Kuialnik, de lângă Odesa, Ucraina, deci cu 135 de ani în urmă.

În concluzie, este important să subliniem faptul că „Dacă fotografia și tiparul au arătat cele dintâi chipul poetului, monumentele publice au promovat în timp o imagine complexă și sim-

se evidențiază cele din Botoșani, Iași, Galați, Constanța, București și Onești. Cel de la Onești, autor Eremia Costescu, „este printre cele mai interesante propuneri plastice”, afirmă autorii albumului, fără a specifica că Eremia Costescu s-a inspirat din stampa pictorului Aurel David, amplasată și pe antetul revistei „Literatura și Arta”, cunoscută la noi cu genericul „Arborele Eminescu”.

bolică până la dimensiunea unui „paznic de far” al comunității cu care se identifică sau de apărător al granițelor sale”. Și voi încheia cu ceea ce am început, adică subscriu și eu la ceea ce a zis Nichita Stănescu despre Eminescu: „Atâta vreme cât noi suntem, el este. Atâta vreme cât el este, noi nu putem să credem că am putea să murim vreodată”.

Andrei VIZIRU

Monumentul de la Onești - autor: Eremia Costel Grigorescu - este printre cele mai interesante propuneri plastice

VENETIA – BIJUTERIA CARE PLUTEȘTE ÎN ISTORIE

La aeroport m-a întâmpinat Mariana Cebotaru. Priveam prin geamul automobilului la câmpiile îngrijite, la drumurile de o calitate impecabilă, la cerul senin și la liniștea aceea care parcă venea dintr-o lume de poveste. Fără să vreau, gândul m-a dus departe, în istoria lumii – în istoria Peninsulei Italice, când această țară frumoasă conducea o mulțime de popoare, state întregi fiind încorporate în mărețul Imperiu Roman. Sute de ani aici a înflorit o civilizație puternică, ce avea să devină temelia altor culturi; apoi totul s-a prăbușit, așa cum se prăbușesc toate imperiile. Pe pământ nimic nu este veșnic, fiecare are un sfârșit. După căderea Romei, peninsula s-a fragmentat și s-a deschis o altă epocă istorică, devenind teren de lupte, de frământări, de nașteri ale noilor state.

Din șirul gândurilor m-a readus la realitate doamna Mariana, care cu multă dăruire îmi povestea despre tot ce vedeam în cale. În una dintre zile am ajuns la Veneția – orașul visurilor, al legendelor, al îndrăgostiților și al istoriei. Aici, fiecare colțșor șoptește o taină. Am rămas adânc impresionată de frumusețea orașului ridicat pe apă, cu cele 122 de insule și peste 400 de poduri.

Am hoinărit pe străduțele înguste ale Veneției și m-am minunat de casele arătoase, fiecare părând o mică bijuterie. Străzile sunt atât de strâmte încât, pe unele dintre ele, doar câte un om poate trece; doi alături nu încap. La aproape fiecare casă, la etajul întâi, se află magazine aranjate cu gust. Apoi toate ușile se închid, și nici nu-ți dai seama unde sunt curțile în care se joacă copiii. De fapt, copii nu prea am văzut, doar turiști – mulți, foarte mulți.

„Veneția este bogată în muzee, monumente și locuri spectaculoase”, îmi spunea doamna Mariana. „Ca să cunoști Veneția cu adevărat trebuie să vii de mai multe ori, draga mea Veronica. Hai să mergem mai întâi la Piața San Marco. Acolo

îți povestesc și despre Napoleon Bonaparte, și despre Veneția în cadrul Imperiului Habsburgic, și despre multe alte locuri minunate.”

Și într-adevăr, Piața San Marco e o adevărată bijuterie. Soarele lumina cerul albastru ca într-o zi de vară. Aici, oameni de peste tot. Clopotele anunțau începutul slujbei. Am intrat în bazilica San Marco, catedrala patriarhală a Veneției, și am aprins lumânări.

M-am minunat de ceea ce am văzut: o arhitectură ce îmbină stilul gotic cu rafinamentul bizantin. Din spusele Mariane Cebotaru, o biserică ce a fost construită în secolul al IX-lea.

Am ieșit apoi afară și am alergat spre Marele Canal, privind cu uimire vasele ce alunecau pe apă. Se vede că în sângele venețienilor a rămas, din moștrămoși, dragostea pentru navigație, doar Veneția a fost una dintre cele mai mari puteri navale ale Europei, timp de secole.

Am văzut Veneția ziua, am văzut-o și noaptea – un oraș neobișnuit, care te face să-ți pui sute de întrebări. Cum au putut oamenii de odinioară să ridice în apă un oraș întreg? Ce au așezat la temelia acestor case cu etaje, cu basoreliefuluri, cu lei, heruvimi și atâtea podoabe?

Nu poți povesti în câteva rânduri tot ce am văzut, simțit și auzit. Recomand din inimă să vizitați Italia și podoaba ei fermecată – Veneția.

Veronica PÂRLEA-CONOVALI

Inspirați de atmosfera Sărbătorilor de iarnă

„Cât de întunecată ar fi lumea fără ochii copiilor

R. Rolland

„Din văzduh, cumplita iarnă cerne norii de zăpadă...” Așa era pe vremea lui Vasile Alecsandri, supranumit bardul de la Mircești, cu un secol și ceva în urmă și în alt mileniu. În timpurile de astăzi dacă e să-l parafrazăm pe un fost președinte al României, care a afirmat că „iarnă nu-i ca vara”, expresie care a fost comentată și persiflată cu vârf și îndesat, iată că se pare volens-nolens a avut dreptate. În ultima perioadă iernile sunt ca și vara uneori sau cel puțin ca toamna. De exemplu, anul acesta, deși calendaristic suntem în iarnă, prima lună a acestui anotimp a fost ca și cum un final de toamnă târzie. Poate și de aceea în pofida acestui fapt, sărbătorile de iarnă au fost multasteptate și visate de copii. Iar prilej de a-și da frâu liber imaginației le-a servit concursul desenelor, implicat a brazilor de Crăciun și Anul Nou, organizat de CCC „Ghiocel”, în parteneriat cu Biblioteca „Transilvania”. Indiscutabil, aceste concursuri sunt destul de importante în evoluția și dezvoltarea spirituale a copiilor. Mai ales în timpurile de astăzi, când suntem asaltați de rețelele sociale, sursele adio și video și telefoane mobile tot mai sofisticate. Talanții, adică talentul, dacă nu este susținut și promovat la timpul oportun se pierde ori rămâne neobservat, precum o floare de colț pe un vârf de munte. Afirm aceasta, în baza unei experiențe personale, când fiind elev la o școală medie de pe malul Prutului participam la concursurile de desen organizate în școală de regretatul profesor de desen și conducător de clasă Gheorghe Munteanu. Ca apoi să apar cu unele desene pe paginile unor reviste pentru copii de atunci. Chiar dacă nu am urmat mai apoi o școală de pictură, această pasiune mi-a ajutat să-mi dezvolt aptitudinile în alte domenii conexe cu aceasta. Sper așa se va întâmpla și cu copiii care au participat la acest concurs. Regret că nu mă pot referi la toți cei care ar merita, totuși voi face trimitere la câteva nume care au prezentat la concurs „Brazi artistici”, cărora le putem zice decorativi sau mai degrabă îmbrăcați în haine de sărbătoare, nu e vorba doar de brazi verzi, ci și de brăduți confectionați din diferite materiale de la cele sintetice, la bucăți de saci de in sau cânepă. Majoritatea acestor așa zii brazi sunt adevărate compoziții arhitecturale și picturale, ce denotă că avem de a face cu niște artiști în devenire. De exemplu, la capitolul brazi de Cră-

ciun și Anul Nou, aș remarca lucrările: „Săniuța Fermecată”, autor - Antonov Marcus, 9 ani, Școala primară nr.19, care într-un fel a anticipat și culoarea simbol a anului 2026 – cea albă; „Bradul păsării de aur”, Vataman Matei, cl. VII-a „A”, 13 ani, Budești; „Bradul lui moș Niculae”, Zolotco Sofia, 7 ani, IPLT „T.Bubuiog”, cl. II; „Eco-poveste de iarnă”, Virticus Emilian, cl. I-i „A”, 7 ani, IPLT „T.Bubuiog”; „Magia Crăciunului”, Dario Novoloacă ș.a.

La capitolul desene aș evidenția lucrările: Sofiei Sprâncean, 9 ani, cl. a III-a, cond. Valeria Rusu, CCC „Ghiocel”; „Anul Nou la ușă bate”, Evelina Ciumac, 11 ani, CCC „Ghiocel”, cond. Tatiana Miroșnicenco; „Anul Nou”, Alexandra Darii, cl. II, CCC „Ghiocel”, cond. Bulat Natalia; Marina Eșanu, cl. V, CCC „Ghiocel”, cond. Natalia Bulat; „Peisaj”, Evelina Ababii, cl.II, CCC „Ghiocel” ș.a. Unde-s iernile de altădată, să vină moș Crăciun cu plete dalbe cu sania lui de prin nămeți adevărați și nu doar desenați? Se mai întreabă cei în vârstă. Ele s-ar putea să se întoarcă acele ierni, deoarece natura este imprevizibilă. Chiar dacă încălzirea globală este o realitate pe care o resimțim cu toții. Important e să păstrăm tradițiile de Anul Nou, în pofida schimbărilor din ultima perioadă și să sprijinim copiii în dorința lor de a-și dezvolta imaginația și talentele ce le au cu prisosință. Să ne raliem și cu sărbătorile noastre la cele europene, dar păstrând tot ce avem mai bun și inedit. Nu tot ce este vechi este și învechit. Și poate ne debarșăm de dublele standarde, adică să sărbătorim și pe nou, și pe vechi. Treptat ar trebui să trecem și la stilul nou religios. Deoarece, nu întâmplător se zice că nu poți trece de două ori prin aceeași apă a unui râu. Și atunci și atmosfera sărbătorilor de iarnă va fi una autentică și firească, așa precum o visează și și-o doresc copiii.

Andrei ROMĂNU

Univers Pedagogic *pro*

Chișinău, MD 2059, str. Doina, nr. 104, et. 2

E-mail: universs2@mail.ru, univers.pedagogic@gmail.com

Tipar: ÎSFEP „Tipografia Centrală”. Tiraj: 469 ex. Comanda nr.

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

REDACTOR-ȘEF ► Oxana Parașciuc

REDACTOR PRINCIPAL ► Iulian Bogatu

REPORTER ► Silvia Țurcan

CORECTOR ► Elvira Țăganaș-Pânte

MACHETATOR ► Iurie Babii

Redacția nu corespundează cu autorii, nu recenzează și nu restituie materialele necomandate. Preluarea articolelor și pozelor este posibilă doar cu acordul prealabil al redacției.

INDICE DE ABONARE LA:

„Poșta Moldovei” – PM21741

„Moldpresa Grup” SRL

Abonare online: <https://services.posta.md/abonarea2022#/publication/264>